

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Факультет історії та географії
Кафедра географії та методики її навчання

Рекомендовано до захисту
«27» Квітня 2021 р.,
Протокол № 8
Зав.кафедри [підпис]

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

ПОТЕНЦІАЛ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Виконала: студентка IV курсу
групи Т-46
спеціальності 242 Туризм

Гришаєва А. С.

Керівник: Єрмаков В. В.

Рецензент [підпис]
(прізвище та ініціали)

Захищено 4 червня 2021 р.

кількість балів: 80
значення оцінки добре

Голова
екзаменаційної комісії:

[підпис]
(підпис)

[підпис]
(прізвище та ініціали)

Полтава – 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні засади вивчення пізнавального туризму.....	5
1.1. Пізнавальний туризм та його види.....	5
1.2. Поняття потенціалу пізнавального туризму та його оцінка.....	6
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ НА ПОЛТАВЩИНІ.....	9
2.1. Розвиток пізнавального туризму на Полтавщині.....	9
2.2. Ресурси розвитку пізнавального туризму на Полтавщині.....	10
2.3. Територіальні аспекти пізнавального туризму на Полтавщині.....	13
РОЗДІЛ III. РОЗРОБКА І ПЛАНУВАННЯ УЧНІВСЬКИХ ПІЗНАВАЛЬНИХ ТУРІВ.....	21
3.1. Науково-методичні засади розробки учнівських пізнавальних турів.....	21
3.1.1. Учнівські пізнавальні тури у системі пізнавального туризму.....	21
3.1.2. Сутність та етапи розробки учнівських пізнавальних турів.....	24
3.2. Програмний матеріал як основа розробки учнівських пізнавальних турів.....	28
3.3. Програма тематичного пізнавального туру Полтавщиною.....	29
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	35
ДОДАТКИ.....	37

ВСТУП.

Актуальність. Туризм - це життєва потреба більшості людей. У різні часи і епохи приблизно одне і теж приваблювало людей у туризмі: втеча від буденного, можливість неформального спілкування, саморозвиток, відкриття нового тощо. Завдяки таким новим змінам туризм робить життя цікавішим, наповнює його несподіваними відкриттями в природі та суспільстві, надихає людей. Такі подорожі допомагають формуванню та збагаченню людини духовно та фізично.

Однією з найважливіших складових туризму є екскурсія.

Важливе значення мають екскурсії для формування особистості учнівської молоді як у плані навчальної діяльності, так і в плані загального пізнання дійсності, підвищення свого культурного рівня, формування високих громадянських якостей. На нашу думку, для учнівської молоді найдоцільнішими будуть змістові тематичні екскурсії.

Туристично-рекреаційний потенціал Полтавської області дозволяє реалізувати дану мету як за допомогою вже існуючих туристсько-екскурсійних програм, так і шляхом розробки нових тематичних турів. Оскільки мова ведеться про цільову споживчу аудиторію, ці завдання можна реалізувати за допомогою екскурсійного маркетингу.

У зв'язку з цим *метою* даної роботи є дослідження організаційних засад розробки тематичних екскурсійних турів для учнівської молоді на прикладі можливостей Полтавського регіону. У процесі роботи над темою ми спиралися на теоретичні праці з екскурсознавства та організації туристичної діяльності [1-5; 8], на нормативні положення, що регулюють екскурсійну діяльність в Україні [12-16], а також на праці і джерела зі шкільного і туристичного краєзнавства [6; 7; 9-11; 17-25].

Для реалізації мети необхідно **виконати** наступні *завдання*:

- розглянути науково-методичні засади розробки учнівських екскурсійних турів;
- проаналізувати особливості розробки і планування учнівських тематичних турів відповідно до специфіки навчальних шкільних предметів;

- визначити туристичні об'єкти Полтавщини, придатні для створення тематичних екскурсійних програм та розробити варіант тематичного екскурсійного туру для учнівської молоді.

Об'єктом дослідження є тематичні екскурсійні тури, *предметом* дослідження - організація тематичних турів та екскурсій для учнівської молоді.

У роботі було використано такі методи: аналізу, класифікації, опису та порівняння.

Наукова новизна роботи полягає у дослідженні і систематизації шкільних навчальних предметів з точки зору пріоритетності для розробки тематичних турів, а також у розробці варіанту тематичного екскурсійного туру для учнівської молоді.

Практичне значення роботи. Отримані в роботі висновки та результати можуть бути використані у навчальному процесі при викладанні дисциплін методичного плану (Методика організації екскурсійної діяльності, Методика розробки турів, Туроперейтинг тощо), у факультативному вивченні методики розробки екскурсійних програм, а також у практиці роботи туристичних підприємств щодо розробки і впровадження на ринок нового туристичного продукту.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (22 позицій) та додатків.

РОЗДІЛ I. Теоретичні засади вивчення пізнавального туризму

1.1. Пізнавальний туризм та його види

Пізнавальний туризм - це різнопланові туристичні подорожі, поїздки, а також походи, основна ціль яких відвідування центрів туризму, регіонів, пам'яток місцевого та світового масштабу. Під час таких подорожей туристи знайомляться з традиціями та побутом місцевих мешканців, їх історією, культурою, а також пам'ятниками природи. Варто зазначити, що елементи такого туризму присутні в певній мірі практично для кожного з різновидів туризму.

Досить часто пізнавальний туризм називають також культурно-пізнавальним.

Взагалі пізнавальний туризм зазвичай переслідує наступні цілі:

- познайомитись з досягненнями інших регіонів, країн в техніці, науці чи мистецтві;
- побачити в інших регіонах чи країнах природні пам'ятки, явища, пейзажі;
- відвідати різного роду історичні споруди, місця, святині;
- побачити представників екзотичного рослинного чи тваринного світу;
- здійснити туристичну подорож в екологічно уражені чи навпаки, екологічно чисті об'єкти;
- зробити красиві відеофільми, зробити унікальні фотознімки;
- придбати цікаві туристичні товари а також сувеніри.

Щоб зрозуміти що собою представляє пізнавальний туризм, варто подивитись на індустрію подорожей та відпочинку під іншим кутом. Справа в тому, що існує категорія людей, які крім відпочинку на пляжі не знають іншого виду туризму. Звісно, є й інші відпочиваючі, які просто не уявляють як можна провести відпустку лежачи на узбережжі моря, для них це марна трата часу та й зовсім не відпочинок. Для них відпочиновати - це постійно рухатися, це зміна міст, картинки за вікном автомобіля, автобуса чи залізничного вагона. Звичайно, зустрічається велика кількість тих, хто не відноситься ні до першої, ні до другої категорії туристів. Це представники такої собі "золотої середини".

Пізнавальний туризм не має якихось географічних рамок та обмежень, географія таких турів дуже велика. Туристичні подорожі можуть здійснюватись як по території де проживає сам подорожуючий, так і в різних екзотичних країнах. Такого плану тури розробляються для невеликої групи туристів, яким проводять екскурсії по різних цікавих місцях.

Організацію проведення пізнавального туризму проводять зазвичай в двох напрямках:

- стаціонарні тури: розраховані для організації туристичних турів в межах одного міста;
- маршрутизовані тури: розраховані на для організації туристичних турів, які передбачають відвідування декількох міст, причому маршрут заздалегідь обговорюється.

Якщо говорити про стаціонарні тури, то зазвичай вони передбачають детальне вивчення пам'яток одного міста. Переважно це якийсь туристичний центр, велике місто, наприклад, столиця держави або центр певної територіальної одиниці.

Маршрутизовані тури складають таким чином, щоб міста, які має відвідувати туристична група, були розташовані відносно недалеко один від одного. Робиться це для того щоб на переїзди не витратити багато часу та туристи не втомлювались від дороги.

Взагалі пізнавальний туризм має великі перспективи для розвитку, в нього велике майбутнє. Це пов'язано з тим, що сама природа людини вимагає весь час дізнаватись щось нове та й з кожним роком пам'яток стає все більше.

1.2.Поняття потенціалу пізнавального туризму та його оцінка

Дослідження змісту та визначення поняття «туристично-рекреаційний потенціал» показує, що у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі немає єдиного загальноприйнятого змісту терміна «туристично-рекреаційний потенціал», а його визначення є досить складними.

Нині методологічні основи концепції туристичного-рекреаційного потенціалу перебувають у стадії формування. Теоретичні підходи до його суті і змісту індикаторів оцінки різноманітні та нестабільні, відсутні стійкі методологічні принципи дослідження даної категорії.

Туризм має значний вплив на якісний розвиток суспільства, а туристично-рекреаційна діяльність відіграє значну роль в економіці країни та окремих її регіонів. Вивчення туристично-рекреаційного потенціалу території починається в більшій частині наукових робіт із популяризації туризму, а оцінка рівня туристичного потенціалу регіону та доступності до рекреаційних ресурсів найчастіше досліджуються в наукових публікаціях, що свідчить про значну актуальність проблеми.

Зазначимо, що принципова різниця між термінами «ресурси» та «потенціал» полягає у тому, що ресурси існують незалежно від суб'єктів господарської діяльності, а потенціал окремого підприємства, суспільства у цілому невіддільний від суб'єктів діяльності. Тобто потенціал, окрім матеріальних та нематеріальних активів, включає здатність працівника, колективу, підприємства, суспільства у цілому ефективно використовувати наявні ресурси.

Одне з визначень поняття «туристично-рекреаційного потенціалу регіону» має на увазі унікальну комбінацію природної та набутої фізичної, соціальної, інтелектуальної, культурної та духовної компонент потенціалу його носіїв, які становлять рекреації регіону з відповідними умовами для їх реалізації, що дають змогу ефективно вирішувати поточні та стратегічні завдання регіонального розвитку (Огієнко А.В., Огієнко М.М.).

Це стосується також визначення поняття потенціалу пізнавального туризму.

В умовах сьогодення культурно-пізнавальний туризм набуває все більшої популярності, він приваблює людей різних вікових категорій, які прагнуть отримати нові знання і яскраві враження. Основна мета такого туризму полягає у ознайомленні з туристичними пам'ятками (пам'ятниками культури, архітектури, історії, мистецтва, етнічними особливостями, життям і побутом окремих народів).

Виходячи з цього, можна дати розгорнуте визначення культурно-пізнавального туризму, у відповідності з сучасним розумінням даного поняття, яке поєднує в собі низку наукових підходів.

Культурно-пізнавальний туризм – це тимчасове переміщення індивідів за межі їх постійного місця проживання, зумовлене наявністю інтересу до відвідування культурних пам'яток, включаючи культурні події, історичні місця та музеї, художні галереї, музичні та драматичні театри, концертні майданчики та інші об'єкти туристичного інтересу, які відображають історичну спадщину, сучасну художню творчість і виконавські мистецтва, традиційні цінності, види діяльності та повсякденний стиль життя населення, з метою отримання нової інформації і досвіду для задоволення культурних потреб. Найбільш глибокий досвід розвитку пізнавального туризму накопичений у країнах Європи.

Отже, інтенсивність розвитку будь-якого туристичного регіону світу багато в чому залежить від визнання цінності і важливості збереження його культурного і природного потенціалу. Тому регіони, зацікавлені у тому, щоб із кожним роком приваблювати все більше туристів, мають систематично здійснювати низку важливих заходів, спрямованих на підвищення інтересу до культурно-пізнавального потенціалу власної території. Рівень культурного розвитку може бути використаний також для створення сприятливого іміджу конкретного регіону на внутрішньому і зовнішньому туристичному ринку.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ НА ПОЛТАВЩИНІ

2.1. Розвиток пізнавального туризму на Полтавщині

У 2009 році Полтавська область привернула увагу 42,7 тисяч туристів та 26,5 тисяч екскурсантів. Область відвідали 0,7 тисяч іноземних громадян, що на 46,5% менше, ніж у 2008 році. Серед іноземних туристів переважали громадяни (піддані) Швеції, Російської Федерації, Сполучених Штатів Америки, Білорусі, Польщі та Канади. Кількість громадян Полтавщини, які виїжджали за кордон у 2009 році, зменшилась у порівнянні з 2008 роком на 22,3% і становила 13,2 тисяч осіб.

За січень-червень 2010 року послугами туристичних організацій області скористалися 16,7 тисяч туристів. З них для 12,3 тисяч осіб (73,8% загальної 59 чисельності туристів) основною метою подорожей були дозвілля та відпочинок, для 2,1 тисяч осіб (12,4%) – спортивно-оздоровчий туризм, 1,9 тисяч осіб (11,5%) подорожували у службових та бізнесових цілях.

Рівень сфери послуг є одним із вагомих показників розвитку краю. На території Полтавської області налічується понад 80 закладів розміщення, які надають готельні послуги, серед них 43 готелі, 2 мотелі, 13 санаторіїв, 4 кемпінги, туристичні бази, будинки відпочинку, заклади зеленого туризму та інші. Проте на сьогодні лише 23 заклади розміщення області мають сертифікат відповідності, виданий ДП.

Кількість туристичних фірм в області зросла до 155. За даними Державної податкової адміністрації у Полтавській області до державного бюджету підприємствами області, що надають послуги з організації подорожувань за 2008 рік сплачено 645,9 тисяч гривень, до місцевого бюджету – 320,0 тисяч 61 гривень (по податках, які контролюються податковими органами) це становить близько 0,5% економіки області.

Полтавська область – привабливий туристично-рекреаційний регіон, має сприятливу для розвитку туризму розгалужену транспортну мережу. Становлення туризму в області, як високорентабельної галузі економіки, важливого засобу культурного і духовного розвитку громадян набуває дедалі більшого значення для

підвищення якості їх життя, утворення додаткових робочих місць, збільшення валютних надходжень області, підвищення її авторитету в Україні. Розвиток туризму в області істотно впливає на такі сектори економіки, як будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку і має за мету забезпечити в нових умовах ринкової економіки. Сучасний стан туризму не відповідає потенційним можливостям області, яка має все необхідне для розвитку: природні умови, історико-культурні, матеріальні, людські ресурси. Туризм може й повинен стати одним з найефективніших засобів одержання прибутків, стимулювання ринкових відносин, активного впливу на розвиток сумісних галузей економіки, зайнятість, поліпшення роботи по охороні пам'яток історії, підвищення культурного рівня населення.

2.2. Ресурси розвитку пізнавального туризму на Полтавщині

Полтавщина має цікаву і неповторну історію. Перші поселення на її території з'являються у пізньопалеолітичну добу - понад 20 тис. років тому. Описуючи столицю могутніх скіфів місто Гелон (Більське городище VII - III ст. до н.е.), "батько" історії Геродот мандрував теренами прадавньої Полтавщини. В часи Київської Русі Полтавщина входила до найбільшого із князівств - Переяславського, а сама Полтава, літописна Лтава була найпівденнішим форпостом руських земель у боротьбі з кочівниками.

В області велика кількість музеїв - державних і громадських. Загальна чисельність експонатів усіх категорій музеїв становить близько:

- 700 тис. одиниць збереження;
- 24 пам'ятки архітектури загальнодержавного значення;
- 50 пам'яток археології скіфсько-сарматського часу (VII - III ст. до н.е.),
- понад 70 пам'яток черняхівської (II - IV ст.) і роменської культур (VIII - X ст.).

Полтавщина - край, щедро обдарований піснями і легендами, край письменників і художників, мислителів і вчених, чиї імена золотом закарбовані в пантеоні слави світових діячів мистецтва і науки. Полтавщина - край із традиціями і культурою, які корінням своїм виходять з сивини тисячоліть.

Багату історію краю дбайливо збережено для нащадків. Своїми зібраннями виділяються Полтавський та Кременчуцький краєзнавчі музеї, Державний історико-культурний заповідник “Поле Полтавської битви”, Державний музей-заповідник українського гончарства в Опішні, Полтавський художній музей.

Про значний внесок уродженців Полтавщини у розвиток вітчизняної науки і культури розповідають літературно-меморіальні музеї Г.С. Сковороди у смт. Чорнухи, І.П. Котляревського, Панаса Мирного, В.Г. Короленка у м. Полтава, Олесь Гончара у с. Суха Кобеляцького району, заповідник-музей М.В. Гоголя у с. Гоголеве Шишацького району та літературно-меморіальний музей письменника у славнозвісних Великих Сорочинцях на Миргородщині.

Поряд з цими великими культурними надбаннями під охороною держави знаходяться визначні археологічні, архітектурні та історичні пам'ятки, з яких складається культурна спадщина народу. На сьогодні їх налічується понад 4 тис.

Найстарішим в області є Полтавський краєзнавчий музей. Понад сто років тому (1891р.) при Полтавській губернській земській управі розпочалась організація музею, основу якого складала колекція ґрунтів і гербарій, зібраний експедицією відомого вченого-ґрунтознавця В.В. Докучаєва.

У 1908 р. споруджено приміщення, яке тепер займає Полтавський краєзнавчий музей. Це один з найбільш оригінальних будинків міста в архітектурному відношенні. Архітектор В. Кричевський та художники С.Васильківський і М. Самокиш творчо використали спадщину української народної архітектури та мистецтва.

У Зіньківському районі працює Державний музей-заповідник українського гончарства в Опішні і єдиний в Україні спеціалізований етномистецький науково-дослідний, культурно-освітній і навчально-виховний заклад, який постає всеукраїнським центром дослідження, збереження і популяризації гончарської спадщини України.

Діяльність музею-заповідника спрямована на відродження, утвердження й плідний розвиток історичних надбань опішнянського гончарства, організацію навчання і практичної роботи талановитої художньої молоді, докорінне поліпшення технології місцевого гончарного виробництва, зміцнення матеріально-технічної бази

промислу, налагодження мережі збуту гончарних виробів, популяризації мистецтва кераміки та творчості гончарів і малювальниць. Очолює цей музейний заклад доктор історичних наук Олесь Пошивайло.

1 квітня 1984 року в селі Гоголевому Шишацького району до 175-річчя від дня народження геніального письменника Миколи Васильовича Гоголя відкрито заповідник-музей. Земля ця виростила, дала крила таланту письменника, визначила його творчу особистість. М.В. Гоголь - гордість його рідного краю - Полтавщини, яку він завжди носив у своєму серці.

Садиба Гоголів-Яновських відтворена за планами, спогадами, листами сучасників, старими фотознімками та кресленнями і малюнками самого письменника. До складу заповідника входить будинок батьків, флігель, альтанка, грот. Невід'ємною частиною ландшафту є парк, сад, ставки.

У Полтаві діє музей авіації та космонавтики, головним завданням якого є увічнення пам'яті та популяризація творчої спадщини видатних учених, конструкторів, організаторів та спеціалістів у галузі ракетобудування, повітроплавання, авіації та космонавтики, народженням або життям і діяльністю пов'язаних з Полтавщиною, - О.Д. Засядька, О.М. Кованька, Ю.В. Кондратюка, братів Кас'яненків, В.М. Челомея, Г.Є. Котельникова, Ю.А.Побєдоносцева, М.А. Комарницького та багатьох інших.

Полтавська область займає центральну частину Лівобережної України. Північні райони області розташовані в лісостеповій, південні - у степовій зоні. Площа області становить 28,8 тис. кв.км. (4,8% території країни).

На Полтавщині налічується 169 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в т. ч. дендропарк у с. Устимівка (створений у 1893 р.), Хомутецький парк у садибі Муравйових-Апостолів (початок XIX ст.), полтавський міський сад (парк "Перемога"; заснований у 1803 р. з ініціативи генерал-губернатора князя О.Б. Куракіна). В 1820-1841 рр. на території саду діяла Полтавська школа садівництва, яка пізніше разом із прилеглою частиною саду була передана Полтавському інституту шляхетних дівчат, що містився в колишній садибі С.М. Кочубея. На території міського саду в 1852 р. споруджено будинок Полтавського міського театру.

Основою курортних ресурсів області є джерела мінеральних вод у Миргородському, Великобагачанському, Новосанжарському, Кременчуцькому, Хорольському районах.

На Полтавщині збереглися давні народні промисли - виготовлення лозяних виробів (Чорнухи), вишивання і килимарство. Історія художньої вишивки на Полтавщині налічує кілька століть. Широко відомими є полтавські мережки і техніка вишивання "білим по білому". Одним із центрів вишивання є селище Решетилівка, де виготовляються орнаментальні килими.

В селищі Опішня, давньому центрі гончарного промислу, створено музей-заповідник українського гончарства. Тут є фабрика художньої кераміки.

2.3. Територіальні аспекти пізнавального туризму на Полтавщині

Полтавський економічний макрорайон

До складу Полтавського економічного макрорайону входять райони:

- Котелевський;
- Полтавський;
- Диканський;
- Чутівський;
- Карлівський;
- Новосанжарський;
- Машівський;
- Решетилівський;
- Шишацький;
- Великобагачанський.

Полтавський економічний мікрорайон розташований на північному сході області та має загальну площу 6890 кв.км. Район лежить у межах Придніпровської низовини. Поверхня – хвиляста рівнина, розчленована рачками – Ворсклою, Коломаком і Свинківкою, які належать до басейну Дніпра.

У районі знаходиться 107 об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, 7 заказників загальнодержавного значення. Найвизначніші:

- Вільхівщинський заказник державного значення;
- Куликівський парк;
- регіональний ландшафтний парк "Диканський", на території якого знаходиться сім пам'яток природи, у тому числі загальнодержавного значення – урочище "Парасоцький ліс";
- відомі в окрузі природоохоронні об'єкти "Кочубеївські дуби";
- "Бузковий гай";
- "Ялиновий гай";
- "Пивоварські ставки" .

Серед найвизначніших архітектурно-містобудівних споруд переважає м. Полтава:

- ансамбль Круглої площі, 1805-1811 рр.;
- Будинок Полтавського губернського земства споруджено у 1903-1908 роках;
- Хрестовоздвиженський монастир, заснований у 1650 році;
- Миколаївська церква 1794 р.;
- Троїцька церква 1780 р. .

Найперспективнішими видами туризму в районі є: спортивний (лижний, водний, пішохідний), культурно-пізнавальний (екскурсійний, подієвий, етнічний), зелений, паломницький; Хвилястий рельєф району дозволяє і надалі розвивати лижні види спорту, а необхідні заходи з покращення та матеріально-технічної бази (якості покриття трас, прокату спорядження, підйомників) є пріоритетними заходами щодо покращення туристичного потенціалу та перспектив розвитку туризму у даному макрорайоні; Кількість та специфіка річок, що протікають у районі, безумовно свідчать про можливість розвитку водних туристичних маршрутів та різноманітних водних видів спорту. Це насамперед сплави на байдарках, плотах, катамаранах, каякінг, спортивна рибалка, можливість організації спортивних змагань.

Значна кількість природоохоронних територій, в тому числі і державного значення надає можливості в організації різноманітних видів відпочинку. Це насамперед: рекреаційний, пішохідний спортивний, екологічний туризм, пікніки у спеціально відведених місцях, наукові тури в орнітологічні, гідрологічні та біологічні заказники, фотополювання. Але тут гостро постає проблема раціонального та екологічного природокористування, вирішення цих питань можливо як на законодавчому, державному рівні, так і на місцевому, особистому рівні (підвищення культури відпочинку).

Перспективним є також культурно-пізнавальний туризм, адже в районі зосереджена найбільша кількість пам'яток історії та архітектури. Майже в кожному населеному пункті проводяться сезонні свята урожаю, масові гуляння з приводу свят Свята Трійця, Івана купала, Масляна та ін.

Кременчуцький економічний макрорайон

До складу Кременчуцького економічного мікрорайону входять наступні райони області:

- Кременчуцький;
- Козельщинський;
- Глобинський;
- Семенівський;
- Кобеляцький;

Розташований у південній частині області, в зоні лісостепу та лучних степів, в межах Придніпровської низовини. Загальна площа економічного мікрорайону складає 7693 кв. км.

Площа природоохоронного фонду мікрорайону складає 7,7 тис Га, на території району знаходяться 6 заказників та 1 пам'ятка природи загальнодержавного значення. Найвизначніші з них:

Регіональний ландшафтний парк, унікальне, що збереглося у первозданному вигляді;

- русло Дніпра-Славутича «Кременчуцькі плавні»;
  - ландшафтний заказник загальнодержавного значення – «Білецьківські плавні»;
  - Нижньопільський ландшафтний заказник;
  - гора Пивиха;
  - Устимівський дендрологічний парк;
  - національний природний парк «Нижньосулинський».
- Найвизначніші історико-культурні об'єкти макрорайону:
- Будинок для спостереження за рухом по Дніпру (мур.) 1809 р.,
  - Музей А. Макаренка є і в Кременчуці,
  - Троїцька церква 1809,
  - Різдвяно-Богородицьким собором початку ХХ ст.
  - Світлиця Р.Кириченко (ЗОНІ с.Землянки, церква, садиба, цвинтар, де похована Р.Кириченко),
  - Музей турбаївського повстання, музей мануальної терапії М. А.Кас'яна,
  - Державний музей ім. Мате Залки.

Найперспективнішими видами туризму в Кременчуцькому економічному макрорайоні є такі види туризму: культурно пізнавальний, що зумовлений наявністю у районі визначних пам'яток історії та архітектури, науковий та діловий туризм, особливо у таких промислових містах, як Комсомольськ та Кременчук. Перспективи розвитку рекреаційного туризму у макрорайоні мають чітко виражені особливості: привабливі та придатні для літнього відпочинку рекреаційні ресурси, та низький рівень матеріальнотехнічної бази оздоровчих таборів та баз відпочинку. Природоохоронні території, в тому числі загальнодержавного значення, що містять

унікальні природні об'єкти, при належному використанні можуть стати місцями 71 паломництва багатьох любителів дикої природи та надзвичайних природних пейзажів.

Покращенню стану розвитку туристичної галузі у Кременчуцькому економічному макрорайоні могли б сприяти увага держави та органів місцевого самоврядування до проблем галузі: стан, в якому знаходяться більшість туристичних об'єктів, їх транспортна та інформаційна доступність, розвиток співробітництва із зарубіжними країнами та міжнародними організаціями, участь у міжнародних програмах розвитку туризму, розробка та укладання міжнародних двосторонніх і багатосторонніх договорів у галузі туризму та визначення механізму їх реалізації, підвищення рівня рекламно-інформаційної діяльності, залучення громадських та благодійних організацій до участі у налагодженні рекламно-інформаційної діяльності для поширення інформації про туристичні можливості Полтавщини, сприяння розширенню міжнародного співробітництва галузі.

Діють туристичні маршрути:

- «Недоторканий світ»;
- «Історико-культурна спадщина монастирів Полтавщини»;
- «Шляхами відходу гетьмана Мазепи»,
- «Дорогами Кобзаря»;
- «Літературна Полтавщина»;
- Храми Полтавщини;
- «Подорож Енея»

Лубенський економічний макрорайон

Лубенський економічний макрорайон знаходиться на північному заході області.

До складу макрорайону входять такі райони Полтавської області:

- Лубенський;
- Миргородський;
- Оржицький;
- Хорольський,

- Лохвицький;
- Чорнухинський;
- Пирятинський;
- Гребінківський.

Загальна площа території складає 7712 кв. км. Лубенський економічний макрорайон межує з Гадяцьким, Зіньківським, Шишацьким, Великобагачанським, Семенівським та Глобинським районами області.

Найвизначніші природно-антропогенні рекреаційні ресурси макрорайону:

- Пирятинський національний природний парк,
- Лучківський ландшафтний заказник загальнодержавного значення,
- Середньосульський гідрологічний заказник загальнодержавного значення,
- ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Червонобережжя».

Найвизначніші пам'ятки історико-культурної спадщини:

- Успенська церква 1686 р.,
- Спасо-Преображенський Мгарський монастир,
- СпасоПреображенська церква 1734 р.,
- Собор Різдва Богородиці 1781р,
- Садиба декабристів Муравйових-Апостолів,
- городище Сліпорід,
- піраміда в селі 76 Березова Рудка Пирятинського району – усипальниця роду Закревських 1898 р.,
- Лохвицький краєзнавчий музей ім. Г.С.Сковороди.

Перспективними видами туризму в Лубенському економічному макрорайоні є культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, науково-діловий, паломницький.

В районі представлені визначними пам'ятками історії та архітектури, в тому числі і державного значення, біосоціальні рекреаційні ресурси району займають значне місце у рейтингу області. Деякі визначні місця Лубенського макрорайону пов'язані з такими відомими іменами, як О.С.Пушкін, М.В. Гоголь, Г.С. Сковорода,

Т.Г. Шевченко, Петро Перший. Потенціал якого базується значній кількості визначних історико – культурних пам'яток, та місць, пов'язаних з видатними постатями минулого. Перспективним є культурно-пізнавальний туризм, активно використовуються етнографічні маршрути (Миргород, Пирятин – кераміка, вишивка та ткацтво) з використанням народних промислів та ремесел, їх збереження та відновлення, організація майстер-класів. паломницький, лікувально-оздоровчий, культурно-пізнавальний, спортивний, пішохідний, водний.

В макрорайоні діють такі туристичні маршрути:

- «Столиці колишніх володарів Вишневецьких;
- «На мальовничих берегах тихоплинного Хоролу»;
- «Екскурсія до Мгарського монастиря та Кургану скорботи»;
- «Лубни тисячолітні»;
- «Літературні Лубни»;
- «Дивовижна калюжа».

Гадяцький економічний макрорайон

Гадяцький економічний мікрорайон утворюють 2 райони Полтавської області:

- Гадяцький;
- Зіньківський.

Район розташований у північно-східній частині області та займає загальну площу у 2955 кв.км.

У районі є 62 об'єктів природоохоронного фонду місцевого значення .

Найвизначніші з них:

- Загально зоологічний заказник «Байрак»,
- ботанічний заказник «Книшівська гора»,
- ландшафтний заказник «Пісоцькоканькове».
- Покровська церква (1903) с. Римарівка;
- Миколаївська церква (1823) с. Веприк,
- Успенська церква (1821)

- музей родини Драгоманових,
- споруджений пам'ятний знак на честь М.П. Драгоманова, Олени Пчілки, Лесі Українки, меморіальний будинок Панаса Мирного.

Найперспективнішими видами туризму в макрорайоні є такі: лікувальнооздоровчій, культурно-пізнавальний, спортивний, зелений, етнічний, екологічний. Завдяки широкій популярності Опішнянського центру гончарства та кераміки, перспективним є етнічний та науковий туризм, що надає можливість познайомитись з автентичними способами створення та оброки глиняних та керамічних виробів. Створення містечка майстрів, що відтворювало б особливості національного ремесла, привабило б ширшу аудиторію туристів, та залучило б додаткові кошти до місцевих бюджетів. Перспективним також є використання іміджу м. Гадяч, як козацького осередку. Використання місцевих історико-культурних об'єктів, в якості бази, осередку козацтва, відтворення побутових умов та звичаїв того часу (специфічні спортивні змагання, катання на конях, обрядові свята), змогли б значно підвищити туристичну привабливість регіону, з попутнім залученням зелених садиб, екологічних маршрутів та місцевих свят.

В економічному мікрорайоні діють такі маршрути:

- «Історикокультурна спадщина монастирів Полтавщини»;
- «Гадяч- гетьманська столиця»;
- «Літературна Полтвщина»,
- «Древнє ремесло».

РОЗДІЛ III. РОЗРОБКА І ПЛАНУВАННЯ УЧНІВСЬКИХ ПІЗНАВАЛЬНИХ ТУРІВ

3.1. Науково-методичні засади розробки учнівських пізнавальних турів

3.1.1. Учнівські тематичні тури у системі пізнавального туризму.

Тематична екскурсія присвячена розкриттю однієї теми. Якщо це історична екскурсія, то в її основу покладено одну значну подію чи кілька подій, об'єднаних однією темою, що іноді охоплюють триваліший період часу. Якщо це екскурсія з архітектури, то предметом вивчення можуть стати найцікавіші твори зодчества, архітектурні ансамблі, розташовані на вулицях і площах міста. Тематичні екскурсії поділяються на 7 груп: історичні, виробничі, природознавчі, мистецтвознавчі, літературні, архітектурно-містобудівні та релігійні (таблиця 1). За своїм змістом історичні екскурсії підрозділяються на такі підгрупи: історико-краєзнавчі (наприклад, "Історія виникнення міста Львова", "З історії київського Подолу" та ін.); археологічні (наприклад, у Херсонесі з демонстрацією історичних джерел - розкопок); етнографічні; воєнно-історичні (наприклад, місце Корсунської битви та ін.) [1-3].

Таблиця 1.

Класифікація екскурсій за тематикою

Історичні	Виробничі	Літературні	Мистецтвознавчі	Архітектурно-містобудівні	Природознавчі	Релігійні
краєзнавчі	виробничо-історичні	літературно-біографічні	історико-театральні	будівлі даного міста	ландшафтні	пізнавальні
Археологічні	виробничо-економічні	історико-літературні	історико-музикальні	пам'ятники архітектури певного періоду	геологічні	наукові
етнографічні	технічні	літературно-художні	по народним творам	творчість одного архітектора	зоологічні	паломницькі
військово-історичні	професійно-орієнтаційні		у художні музеї тощо	планування і забудова міста	ботанічні	
біографічні				сучасна архітектура	гідролочні	
в історичні музеї					еколого-просвітницькі	

					екскурсії по екологічним тропам	
--	--	--	--	--	---------------------------------	--

Залежно від категорії екскурсантів до екскурсій вносяться певні зміни стосовно змісту заходів, методики та техніки проведення, тривалості, прийомів екскурсійного обслуговування.

За місцем проведення розрізняють екскурсії міські, позаміські, виробничі, музейні, комплексні.

Міські екскурсії передбачають показ усього міста або його частини і бувають оглядовими та тематичними. Позаміська екскурсія організовується за межі міста, при цьому рекомендується, щоб відстань до кінцевого пункту відвідування не перевищувала 100 км. Такі екскурсії також поділяють на оглядові та тематичні.

Місцем проведення виробничих екскурсій є різноманітні підприємства та заводи.

Значні масштаби варіативності обслуговування характеризують екскурсії до музеїв: історичних, мистецтвознавчих, технічних, науково-природничих, комплексних (краєзнавчих), меморіальних та ін.

Особливо складними щодо змісту екскурсійного обслуговування є комплексні екскурсії, які поєднують міські та музейні екскурсії. Вони складаються з двох частин, пов'язаних однією темою: оглядової по місту та тематичної під час відвідання музею або виставки.

За способом пересування екскурсії бувають пішохідними та транспортними. Транспортні екскурсії — в основному автобусні, але бувають і тролейбусні, теплохідні, залізничні тощо. Вони мають свої особливості — аналіз екскурсійних об'єктів здійснюється на зупинках з виходом із транспортного засобу, а також під час його руху.

Пішохідні екскурсії більш насичені, адже надають можливість глибше вивчити об'єкти. Однак, вони охоплюють меншу територію: протяжність таких екскурсій не перевищує 5-6 км в місті і 10-12 км за містом.

За формою проведення розрізняють навчальні, показові, рекламні, екскурсійно-масовки, прогулянки, бесіди, концерти, консультації, вистави, дегустації та ін.

Головними вимогами до тематики повинні бути актуальність, чіткість, зв'язок із сучасністю, дотримання всіх вимог і відповідність розповіді до теми екскурсії. Чітке визначення теми і вмiле її розкриття дають екскурсантам певне коло знань, це саме те, для чого і плануються всі ці заходи.

Різноманітність тематичних екскурсій допоможе підібрати для кожної групи окремий тур, який буде підходити до тем вивчених у школі.

Екскурсійний метод є основою екскурсійного процесу і є сукупністю способів і прийомів повідомлення знань. Практично вся екскурсійна теорія всього лише аналіз дії екскурсійного методу. Мета екскурсійного методу - навчання (передача певної системи знань) і виховання (формування всесторонньо розвиненої особистості) [8;18].

В даний час екскурсійні установи в своїй діяльності керуються наступними основними положеннями:

а) у основі будь-якої екскурсії лежить один екскурсійний метод повідомлення знань;

б) показ і розповідь - складові частини екскурсії і основні елементи;

в) рух (моторність) - одна з ознак екскурсії;

г) екскурсійна методика є приватною методикою і складається з двох частин - методики підготовки і методики проведення екскурсій;

д) методика проведення екскурсій є сукупністю методичних прийомів показу екскурсійних об'єктів і розповіді про них і подіях, з ними зв'язаних.

Екскурсійний метод, будучи активним способом практичних дій екскурсовода і екскурсантів, створює умови для їх спілкування з об'єктами і для організованої і ефективної діяльності екскурсантів. Досвід екскурсійної роботи переконливо свідчить про те, що лише ті екскурсії досягають поставленої мети, які побудовані з урахуванням особливостей і вимог екскурсійного методу.

Для того щоб екскурсія була цікавою та захоплюючою розробляються екскурсійні програми. Окремо для кожного виду екскурсії створюють екскурсійні

програми, наприклад, якщо екскурсія пішохідна потрібно розробити шлях з розповідями, з цікавими об'єктами тощо.

Екскурсійні програми допомагають удосконалити екскурсії, зробити їх більше інформативними, цікавими, доступними до людей. Адже якщо просто однотонно розказати текст ,нічого не показавши, людям буде не цікаво, вони будуть займатися своїми справами. Тоді екскурсія втратить свою користь, вона буде ніякою, що дуже не подобається екскурсантам.

Екскурсійні програми потрібно весь час розвивати, вдосконалювати, робити більш широкими і цікавими. Ми зараз живемо у добре розвиненому інформаційному, технічному світі, тому для розвитку програм відкриті всі широти.

3.1.2. Сутність та етапи розробки учнівських тематичних турів.

На сьогоднішній час в екскурсійному обслуговуванні дуже актуальні екскурсійні програми для школярів. Екскурсії допомагають краще запам'ятати учням те, що вони вивчають у школі та дізнатися щось нове для себе. Можна це назвати навіть одним з методів навчання. Цей метод більш цікавий ніж просто сидіти на уроках, адже на екскурсіях діти розвивають свій світогляд, стають обізнаними, навчаються жити у соціумі [5;6].

Завдання таких екскурсійних програм – допомогти педагогам надати учням додаткових знань про свій край та свою країну. Програми повинні бути точні, цікаві і зрозумілі, щоб діти могли запам'ятати інформацію.

Екскурсійні програми створюються у три етапи:

- I етап – складання програми: до неї включається 2-3 екскурсії на різну тему для різних класів;
- II етап – розробка програми: написання текстів, підготовка екскурсоводів до розповіді;
- III етап – відпрацювання цієї програми.

Мене зацікавили саме предмети гуманітарного циклу, адже сама ще в школі дуже любила ці предмети.

Для організації цікавих тематичних екскурсій було проаналізовано навчальний контент шкільного гуманітарного циклу, що вивчають діти 5-9 класів (таблиця 2).

Таблиця 2

Предмети гуманітарного циклу у 5-9 класах [За: 5;6 та ін.].

5 клас	6 клас	7 клас	8 клас	9 клас
Історія України (вступ до історії)	Історія України та Всесвітня історія(інтегрований курс)	Історія України (Поява людського життя в Україні)	Історія України (Початок національного Відродження)	Історія України (друга половина XVIII-початок XX ст)
		Всесвітня історія(історія середніх віків)	Всесвітня історія(нова історія)	Всесвітня історія(новітній період)
Українська література	Українська література	Українська література	Українська література	Українська література
Зарубіжна література	Зарубіжна література	Зарубіжна література	Зарубіжна література	Зарубіжна література
Образотворче мистецтво	Образотворче мистецтво	Образотворче мистецтво	Образотворче мистецтво	Образотворче мистецтво
				Художня культура

Тепер можна відібрати окремі предмети, які вивчаються у школі і розглянути які тематичні екскурсії можуть бути організовані .

Перший предмет для дослідження слід взяти історію. Екскурсії на історичні теми зараз дуже актуальні і цікаві. Тим паче, що об'єктами таких екскурсій можуть бути пам'ятники, пам'ятні місця і споруди, місця археологічних розкопок, експозиції історичних музеїв.

Екскурсія на історичну тему повинна будуватись на точному документальному матеріалі, що забезпечує вірогідність розповіді екскурсовода. Головним методичним прийомом таких екскурсій є прийом реконструкції. Якщо на місці немає ніяких

історичних місць чи об'єктів, екскурсовод має відтворити історичну обстановку за допомогою розповіді та ілюстративних матеріалів із «портфеля екскурсовода». В ньому можуть бути фотографії, фотокопії історичних пам'ятників до їхньої реставрації, портрети відомих історичних діячів, репродукції картин.

Цікавими і актуальними для школярів будуть екскурсії на військово-історичні теми, бо в шкільній програмі вміщені війни між народами та країнами. Такі екскурсії є однією з найрозповсюджених і найдієвіших форм військово-патріотичного виховання.

В екскурсійні маршрути включають різні історичні об'єкти: пам'ятники, обеліски, меморіальні комплекси, братські могили; архітектурні, транспортні, військово інженерні спорудження; бойові танки, літаки, пушки; ділянки місцевості – місця колишніх боїв.

Принцип побудови військово-історичних екскурсій тематико-хронологічний. Екскурсовод, проводячи таку екскурсію, повинен опиратися на дані, які він знає за часи тієї події, де проводиться екскурсія. Перед екскурсоводом стоїть задача зорозово передати пам'ятне місце чи об'єкт таким, яким воно було в минулому. Треба водити екскурсантів по тим шляхам, місцям, траншеям, де колись відбувалася якась подія. Проведення військово-історичних екскурсій потребує від екскурсовода хороші знання історії, він повинен уміти розбиратися у картах, емблемах, схемах тощо.

Наступними цікавими екскурсіями для школярів будуть екскурсії на архітектурно-містобудівні теми. Такі екскурсії розвивають художній смак, виховують повагу до праці. Пам'ятки архітектури і містобудування є не тільки об'єкти архітектурно-містобудівних тематичних екскурсій, але і визначними пам'ятками міста.

На таких екскурсіях оглядаються добутки архітектури і містобудівні об'єкти. У показ включаються також пам'ятки монументально-образотворчого мистецтва; скульптура, фрески, мозаїка, декоративні розписи, ліплення, декоративні ґрати, огорожі. У процесі підготовки таких екскурсій необхідна постійна допомога фахівців – архітекторів. Тільки вони можуть допомогти екскурсоводу розповісти де який стиль, ідею, художній образ, а також підібрати найкращі точки огляду. Вибір місця

розташування групи біля об'єкта набуває особливого значення, у разі неправильно обраної відстані, з якої оглядається будинок, можуть спотворюватися його пропорції.

Далі за популярністю і цікавістю ідуть літературні екскурсії. Потік екскурсантів ніколи не припиняється у літературні музеї і пам'ятні місця, які пов'язані із життям і діяльністю письменників і поетів. Літературні екскурсії збагачують людину духовно, додають натхнення і душевної насолоди.

Такі екскурсії створюються лише у такому випадку, якщо у місті достатньо об'єктів, пов'язаних із життям і творчістю письменника або якщо у творах описуються вулиці, провулки, певного міста. При складанні літературних екскурсій необхідно ретельно підібрати останній об'єкт, що дозволив би підбити підсумки екскурсії.

У екскурсії часто включають як об'єкти огляду пам'ятники письменникам. Взагалі об'єктів для показу небагато, а зовнішній вид будинків, у яких жили і працювали письменників найчастіше досить скромні. Тому екскурсоводу потрібно так донести до екскурсантів матеріал, щоб вони відчували настільки дорогим це житло було для відомого власника.

Розповідь на літературних екскурсіях має бути чіткою, послідовною і мати логічні переходи. У всіх таких екскурсіях широко використовується цитування художніх творів. Цитати повинні бути невеликими (3-4 рядка з вірша, 6-10 фраз із прози), але яскравими і такими, які запам'ятовуються.

Тепер можна перейти до найбільш творчих екскурсій – мистецтвознавчі. Такі екскурсії виховують почуття прекрасного, розвивають художній смак, сприяють вивченню історії культури.

Екскурсії за мистецтвознавчою тематикою різноманітні. В основу їхньої класифікації покладені різні види мистецтва: музика, кіно, театр, образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. У цій групі екскурсії можуть бути присвячені життю і творчості діячу мистецтва, окремо театру, філармонії або ж окремому виду мистецтва.

Театрально-музичні екскурсії розкривають образ музичного або театрального діяча. Об'єктами показу такої екскурсії є театри, консерваторії, концертні зали, садиби, палаци, музеї-квартири.

Однак всі ці об'єкти є допоміжними засоби для розкриття основної теми екскурсії, у центрі уваги повинен бути образ діяча мистецтва, його творчість, погляди та відомі твори. У екскурсіях потрібно показати місце творчості у національній літературі та у світовій і театральної літературі.

Театрально-музичні екскурсії передбачають екскурсії, де разом з оглядом експонатів можна послухати твори, які написані композитором. Кожен музичний уривок повинен супроводжуватись коментарями екскурсовода.

У тематичних екскурсіях, які присвячені діячам театрально-музичного мистецтва минулого, необхідно показати місце творчості діяча у сучасному мистецтві.

3.2. Програмний матеріал як основа розробки учнівських тематичних турів.

Проаналізувавши які предмети вивчаються, ми бачимо, що програмний матеріал відіграє найбільшу роль в організації екскурсій. В залежності від класу та вікової категорії розробляються екскурсії та тури. Це можуть бути одноденні чи багатоденні, на території Полтави чи вже в межах всієї області, просто екскурсії по музеям чи якась ширша розважальна програма. Полтава славиться різноманітними місцями, нехай їх і буде не багато, але для учнів це було б цікаво та актуально.

Зараз в школі вивчаються багато предметів гуманітарного циклу, які були представлені у таблиці. Залежно від цього можна розробити тематичні екскурсії, які будуть цікаві для кожного учня. Наприклад, якщо хтось цікавиться історією, то буде можливість вибрати екскурсію на історичну тему, якщо літературою – будуть екскурсії по музеям-садибам письменників та поетів, або літературні музеї з творами, якщо культурою – будуть розроблені екскурсії в галереї чи музеї архітектури. Такі тури та екскурсії потрібні для духовного розвитку учнів, розвитку культури, розвитку талантів. Я вважаю, що чим більше учні будуть подорожувати, вивчати те, що їм цікаве, тим більше в них буде бажання навчатися та розвиватися. Зараз в наш час

дуже актуальні екскурсії, туризм розвивається, тому не бачу проблем розробити більше турів саме для школярів. Для різної вікової категорії зробити різні теми, різні по тривалості тури, дати вибір їм з шкільних років самостійно обирати що їм цікаво і вивчати це.

3.3. Програма тематичного пізнавального туру Полтавщиною

Проаналізувавши це потрібно підібрати місця, об'єкти, пам'ятки культури, які найбільше підійдуть для створення екскурсій для учнівської молоді [4].

Проаналізуємо місто Полтава. Це як говорять «духовний центр України». В Полтаві побудовано багато музеїв, кожен з яких цікавий і має свої унікальні пам'ятки і об'єкти [10;11; 19-25]:

- Краєзнавчий музей імені В. Кричевського;
- Літературно-меморіальний музей імені І.П. Котляревського;
- Літературно-меморіальний музей імені В.Г. Короленка;
- Літературно-меморіальний музей Панаса Мирного;
- Музей органів внутрішніх справ Полтавщини;
- Музей історії Полтавської битви;
- Музей авіації і космонавтики;
- Музей військ зв'язку Збройних сил України;
- Музей важкої бомбардувальної авіації;
- Музей-садиба І.П. Котляревського;
- Художній музей імені М. Ярошенка.

Також саме місто дуже гарне, нехай і невелике. Будівлі, парки, вулиці – ніби і звичайні, але привертають увагу. Корпусний парк, оглядова, березовий сквер – гордість Полтави. Кожен полтавець знає ці місця і учням буде цікаво не просто подивитись, що можливо вони і раніше бачили, а й послухати історії створення.

Вивчивши Полтаву можна розробити різні тематичні екскурсії:

- на воєнно-історичну тематику;
- художня екскурсія до галереї;

- тур по літературним музеям;
- екскурсії для тих, хто цікавиться авіацією.

Такі екскурсії можна розробити для учнів різного віку, якщо це 5-6 класи і, можливо, для них ще рано організовувати тури на декілька днів, такі одноденні екскурсії у своєму місці зараз дуже актуальні. Для старших класів добре створена екскурсія також буде цікава, для їхнього розвитку та більше поглибленого вивчення шкільної програми вона буде дуже корисною. Так, зараз також вчителі шкіл намагаються показати учням музеї, самі створюють маршрути, але якщо цим займуться професіонали, туристичні фірми, можливостей для розвитку подорожей школярів буде більше.

У даному разі ми пропонуємо розробку дводенної екскурсії для школярів 5-7 та 8-9 класів. Пропоную як приклад організувати таку екскурсію для 5-7 класів, яка буде на історичну тематику (Додаток А).

Проїзд у місці я організувала в туристичній фірмі, яка за договором розробила екскурсію та надала автобус для перевезення дітей. Закінчення зробила в ТРЦ «Екватор» так як це діти і їм потрібно після мозкового штурму відпочити, це я взяла з особистого досвіду. Бо ще в шкільні роки, коли ми їздили на екскурсії, розважальне закінчення вечора було найкращим.

Тепер розглянемо варіант екскурсії для 8-9 класів, яка орієнтована на краєзнавчо-літературну тематику (Додаток Б).

Аналогічно до попередньої екскурсії проїзд учнів забезпечує туристична фірма, яка організовує екскурсію.

Ще я пропоную розробити тури на декілька днів по області. Це буде актуально та цікаво для школярів старших класів. Так як класи зараз в середньому по 15-20 чоловік, то можна робити з класу групу, з якою їхати, або з'єднувати паралельні класи, якщо вони по 10 учнів. Я думаю, краще не робити дуже великі групи, бо, насамперед, це діти і потрібна велика відповідальність супроводжуючих, щоб було все було добре організовано і учні були в безпеці. Також, краще з'єднувати 8 та 9 класи, 10 та 11 класи, щоб вік був приблизно однаковий для зручності та комфортності дітей.

Полтавська область славиться такими місцями як село Гоголеве, село Опішня та смт. Диканька. Тому я пропоную розробити такий тур, який розрахований на 2 дні для 8-9 класів або 10-11 класів за маршрутом «Полтава-Гоголеве-Опішня-Диканька-Полтава», та назвала б «Відомими місцями області».

Туристична фірма, яка організовує тур бере на себе відповідальність за безпечний проїзд, проживання та харчування дітей. Попередньо від батьків представляються довідки про те, що вони дозволяють їхати своїм дітям в поїздку на три дні, а туристична фірма в свою чергу гарантує якість поїздки та безпеку. Договір складається з школою, від якої їдуть учні. Так як зараз такі тури не дуже популярні, я вважаю, що туристичні організації при розробці таких подорожей мали б додатковий прибуток, а школярі змогу подорожувати та розвиватися духовно.

Я проаналізувала, які цікаві місця знаходяться по цьому маршруту і можу запропонувати такий план дій (Додаток В).

Тур можливо було б розробити на більше днів, але є деякі проблеми з розміщенням та ночівлею. Об'єкти екскурсії були не великими і готелів чи хостелів поруч або немає взагалі, або вони далеко. Більше поглибленою розробкою таких турів повинні займатися туристичні фірми, адже їхні можливості організації зараз досягають великих висот та результатів. Взагалі, тури в межах області повинні бути, щоб кожен хто хоче відвідати всі куточки свого краю, міг це зробити.

ВИСНОВКИ.

Таким чином, на основі проведеного дослідження, у своїй роботі ми дійшли до наступних висновків.

Пізнавальний туризм - це різнопланові туристичні подорожі, поїздки, а також походи, основна ціль яких відвідування центрів туризму, регіонів, пам'яток місцевого та світового масштабу. Пізнавальний туризм не має якихось географічних рамок та обмежень, географія таких турів дуже велика. Такого плану тури розробляються для невеликої групи туристів, яким проводять екскурсії по різних цікавих місцях та об'єктах.

Під поняттям «туристично-рекреаційного потенціалу регіону» ми маємо на увазі унікальну комбінацію природної та набутої фізичної, соціальної, інтелектуальної, культурної та духовної компонент потенціалу його носіїв, які становлять рекреації регіону з відповідними умовами для їх реалізації, що дають змогу ефективно вирішувати поточні та стратегічні завдання регіонального розвитку.

Культурно-пізнавальний туризм – це тимчасове переміщення індивідів за межі їх постійного місця проживання, зумовлене наявністю інтересу до відвідування культурних пам'яток, включаючи культурні події, історичні місця та музеї, художні галереї, музичні та драматичні театри, концертні майданчики та інші об'єкти туристичного інтересу, які відображають історичну спадщину, сучасну художню творчість і виконавські мистецтва, традиційні цінності, види діяльності та повсякденний стиль життя населення, з метою отримання нової інформації і досвіду для задоволення культурних потреб. Найбільш глибокий досвід розвитку пізнавального туризму накопичений у країнах Європи.

Важливе значення мають екскурсії для формування особистості учнівської молоді як у плані навчальної діяльності, так і в плані загального пізнання дійсності, підвищення свого культурного рівня, формування високих громадянських якостей. На нашу думку, для учнівської молоді найдоцільнішими будуть змістові тематичні екскурсії.

Туристично-рекреаційний потенціал Полтавської області дозволяє реалізувати дану мету як за допомогою вже існуючих туристсько-екскурсійних програм, так і

шляхом розробки нових тематичних турів. Оскільки мова ведеться про цільову споживчу аудиторію, ці завдання можна реалізувати за допомогою екскурсійного маркетингу. Провідним завданням екскурсійного маркетингу є формування продуктового асортименту – набору екскурсій, пропонованих для реалізації на певних підприємствах.

Екскурсійні програми створюються у три етапи: а) складання програми, до якої включається 2-3 екскурсії на різну тему для різних класів; б) розробка програми: написання текстів, підготовка екскурсоводів до розповіді; в) відпрацювання цієї програми.

Тематична екскурсія присвячена розкриттю однієї певної теми. Тематичні екскурсії поділяються на 7 груп: історичні, виробничі, природознавчі, мистецтвознавчі, літературні, архітектурно-містобудівні та релігійні. Залежно від категорії екскурсантів до екскурсій вносяться певні зміни стосовно змісту заходів, методики та техніки проведення, тривалості, прийомів екскурсійного обслуговування.

Тематичні екскурсії можна розробляти для учнів різного віку, починаючи з 5-6 класів. Для молодших школярів найдоцільнішою формою таких турів слід вважати одноденні змістовні екскурсії, для старших вікових груп це можуть бути кількаденні тематичні пізнавальні тури, а також тури вихідного дня.

Дослідження навчального контенту шкільних програм дозволило класифікувати предмети відповідно до рівня цікавості і пріоритетності для учнів з точки зору організації тематичних екскурсійних турів. Останні можуть мати як одиночну форму, так і виступати у вигляді комплексного пакету послуг.

Перш за все це екскурсії на історичні, і, зокрема, на військово-історичні теми, відвідування різних історичних об'єктів. Далі слід виділити екскурсії на архітектурно-містобудівні теми. Далі за популярністю і цікавістю ідуть літературні екскурсії та мистецтвознавчі, зокрема, театральні-музичні екскурсії

На основі екскурсійно-маркетингових досліджень нами розроблено варіант тематичного екскурсійного туру для учнівської цільової аудиторії з прив'язкою до чинних навчальних програм. Це тематична екскурсія для учнів 5-7 класів на історичну тематику; тематична екскурсія для учнів 8-9 класів на краєзнавчо-

літературну тематику та об'єднана тематична екскурсія для учнів 8-9 та 10-11-х класів на краєзнавчо-історичну і етнографічну тематику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. Екскурсознавство і музеєзнавство: Навчальний посібник. - К.: Альтерпрес, 2007. – 356 с.
2. Басюк Д. І. Основи туризмології. - Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2005. – 435 с.
3. Емельянов Б. В. Экскурсоведение: Учебник. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Сов. спорт, 2002. — 216 с.
4. Зінченко В. А. Молодіжний міжнародний туризм в Україні (70-80-ті роки ХХ ст.) / В. А. Зінченко – К. : Інститут історії України НАН України, 2004. – 58 с.
5. Кифяк В. Ф. Організація туристської діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
6. Костриця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота.- К., 1995.- 167с.
7. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм./ М.П. Крачило. – К.: Вища школа., 1994.- 184с.
8. Организация туризма: Учеб. пособие / А. П. Дурович, Н. И. Кабушкин, Т. М. Сергеева и др. / Под общ. ред. Н. И. Кабушкина и др. — Минск.: Новое знание, 2003. — 632 с.
9. *Панкова Є.В.* Туристичне краєзнавство. Навч. посібник. - К.: Альтер прес, 2003.- 352 с.
10. Полтавська область: природа, населення, господарство. Географічний та історико-економічний нарис. - Вид. 2-е, доп. і перер. За ред. К.О.Маца / Полтава: Полтавський літератор, 1998. – 336 с.;
11. Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. А.В. Кудрицького.-К.:УЕ, 1992. – 1024 с.
12. *Положення* про атестацію екскурсійних працівників України.
13. *Положення* про Методичну раду Українського екскурсійно-методичного центру.
14. *Положення* про Український екскурсійно-методичний центр від 15.02.02.

15. Федорченко В. К. Туристський словник-довідник. — К.: Дніпро, 2000. — 267 с.
16. Федорченко В. К. Правове регулювання туристської діяльності в Україні. — К.: Юрінком Інтер, 2002. — 376 с.
17. Федорченко В. К. Історія туризму в Україні. — К.: Вища шк., 2002. — 325 с.
18. Чеховська Л.Я. Основи краєзнавчо-туристичної діяльності : Навч. посіб./ Чеховська Л.Я., Сіренко Р.Р. — Львів : Вид-й центр АНУ імені І. Франка, 2007. — 172 с.
19. Музеї України. Каталог [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.museum-ukraine.org.ua/index.php?go=Page>
20. <https://tourist.pl.ua/pamyatki-poltavshhini/> - Полтавщина туристична
21. Полтавська область: туристичний паспорт [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/23-countries-styding-tourism/292-ref19951102>.
22. Вся Полтава. Регіональна інформаційно-довідкова система.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1.

План тематичної екскурсії для учнів 5-7 класів на історичну тематику

10:00	Збір учнів на зупинці «Провулок Зигіна»
10:00-10:30	Проїзд від зупинка в с. Яківці в музей історії Полтавської битви
10:30-12:00	Екскурсія на території музею
12:00-12:30	Проїзд з музею в центр міста
12:30-13:30	Обід в ресторані «Шалена шкварка»
13:30-13:45	З ресторану група іде в Краєзнавчий музей імені В. Кричевського;
13:45-15:30	Екскурсія та прогулянка в музеї
15:30-18:00	Прогулянка від музею на оглядову, від оглядової до Корпусного парку та в самому парку
18:00-18:15	Проїзд від парку в ТРЦ «Екватор»
18:15-20:00	Розваги у ТРЦ «Екватор»

Додаток Б

Таблиця 1.

План тематичної екскурсії для учнів 8-9 класів на краєзнавчо-літературну тематику

09:30	Збір учнів в центрі міста, зупинка «Будинок зв'язку»
09:30-10:00	Проїзд з центру в літературно-меморіальний музей Панаса Мирного
10:00-11:00	Екскурсія в музеї
11:00-11:20	Проїзд з літературно-меморіальний музею Панаса Мирного в літературно-меморіальний музей імені В.Г. Короленка
11:20-12:30	Екскурсія в музеї
12:30-12:40	Проїзд з літературно-меморіальний музею імені В.Г. Короленка в центо міста
12:40-13:40	Обід в ресторані «Шалена шкварка»
13:40-13:40	Проїзд з центру міста в музей-садибу І.П. Котляревського
13:40-15:00	Екскурсія в музеї
15:00-16:00	Прогулянка на оглядовій
16:00-16:30	Проїзд від оглядової до художнього музею імені М. Ярошенка
16:30-17:00	Прогулянка та розгляд картин в музеї
17:00-17:20	Проїзд з художнього музею імені М. Ярошенка в ТРЦ «Екватор»

17:20-20:00	Розваги в ТРЦ «Екватор»
-------------	-------------------------

Додаток В

Таблиця 1.

План об'єднаної тематичної екскурсії для учнів 8-9 та 10-11 класів на краєзнавчо-історичну та етнографічну тематику

08:00	Збір учнів в центрі на зупинці «Будинок зв'язку»
08:00-10:00	Проїзд з Полтави в с. Гоголеве
10:00-10:40	Сніданок в кафе «Старе місто»
10:40-11:00	Проїзд до музею Гоголя(будинку батьків Гоголя,флігель Гоголя)
11:00-12:30	Екскурсія в музеї
12:30-12:50	Проїзд з музею в кафе «Старе місто» на обід
13:00-14:30	Обід
13:40-15:00	Проїзд з с. Гоголеве в с. Опішня
15:00-17:00	Музей українського гончарства
17:00-17:40	Проїзд з с. Опішня в смт. Диканька
18:00-17:40	Вечеря в кафе «Мрія»
17:40-18:00	Проїзд в садибу «Затишна оселя», заселення,ночівля
10:00 наступного ранку	Збір учнів біля садиби
10:10-10:30	Проїзд в кафе «Мрія»
10:30-11:10	Сніданок
11:10-11:20	Проїзд в Диканський історико-краєзнавчий музей
11:20-13:00	Екскурсія в музеї,прогулянка по музею
13:00-13:20	Поїздка до Кочубеївських дубів
13:20-14:00	Прогулянка
14:00-14:20	Поїздка в кафе «Мрія»
14:20-15:00	Обід
15:00-15:15	Поїздка в с. Великі Будища
15:15-17:00	Екскурсія в Музеї українського весілля,прогулянка по музею
17:00-18:00	Поїздка в Полтаву
18:00	Всіх учнів привозять на зупинку «Будинок зв'язку»